

Alman Kültür Yaşamı ve Kütüphaneleri Üzerine Notlar: 2005 ve 2015 İnceleme Gezileri

Notes on German Cultural Life and Libraries: 2005 and 2015 Study Tours

İsmail Akman*

Öz

Kütüphaneler, özellikle halk kütüphaneleri kendilerini sürekli yenilemek ve yenilikçi olmak durumundadır. Halk Kütüphaneleri gerek orijinal bir hizmet tasarlama, gerekse var olan hizmette değişiklikler yaparak yeniden düzenleme aracılığıyla yenilikçiliği hizmet kültürü haline dönüştürmelidir. Bu noktadan hareketle 2005 ve 2015 yıllarında 15 kişiden oluşan meslektaş katılımıyla Almanya'daki Dresden, Chemnitz, Arnstadt, Gerstungen ve Berlin şehirlerindeki bazı kütüphaneleri inceleme gezisine katılım sağlanmıştır. İncelemede katılımcılar tarafından Almanya'da halka sunulan hizmetlere karşı duyulan ilgi ve heyecanının azaldığı fark edilmiştir. Çünkü gezi sonrasında aradan geçen bu süreçte Bartın Ulus Kültür ve Sanatevi Halk Kütüphanesi'nin geliştirdiği yenilikçi hizmetlerle aradaki açığı kapattığı anlaşılmıştır. Ayrıca 10 yıllık süreçte, Türk halk kütüphanecileri de olumlu girişimlerde bulunmuş ve gayret göstermiştir. Bununla birlikte kütüphanecilerin yenilikler hakkındaki beğeni kriterleri yükselmiştir. Bu doğrultuda yazıda gezi kapsamında gerçekleştirilen etkinlikler, kazanılan deneyimler ve bu deneyimlerin değerlendirilmesine ilişkin görüşlerimiz tartışılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Alman kütüphaneleri; halk kütüphaneleri; yenilikçilik; yenilikçi hizmetler.

Abstract

Libraries, in particular public libraries, are in the position of renewing themselves permanently and being innovative. Public libraries should perform their services in an innovative way by creating original ideas or reorganizing services. From this viewpoint some libraries including Dresden, Chemnitz, Arnstadt, Gerstungen and Berlin were visited in 2005 and 2015 in order to perform a study including 15 colleagues as participants of the study. It has been recognized that participants' interest to public services has decreased in Germany. Following this visit, it has been understood that Bartın Ulus Culture and Art House Public Library has closed the gap with its innovative services developed within this period. In addition, Turkish public librarians made positive attempts to attract the attention of the public in the last decade. In the meantime, librarian's appreciation for innovative services increased. In this regard, activities carried out under our study visit, experiences gained and their implications from our viewpoint are discussed in the article.

Keywords: German libraries; public libraries; innovation; innovative services.

Yaklaşık on yıl önce mesleki amaçlı ilk yurt dışı gezimi Almanya'ya yapmıştım. Bu geziyi gerçekleştirene kadar, kendi alanımızda başarılı olduğumuzu hatta halk kütüphaneciliği alanında iyi uygulamalar yaptığımızı düşünüyordum. Örneğin; hizmet binamızın boyasından, aydınlatmasına, raf dekorasyon biçiminden, yerleşim planımıza kadar pek çok çalışmamızın

* Bartın Ulus Kültür ve Sanatevi Halk Kütüphanesi Kütüphane Müdürü, Bartın, e-posta: ulushalkkut@ttmail.com

oldukça iyi olduğunu düşünmekteydim.

Almanya’da, farklı bir ülkede, halk kütüphanelerini gördüğümde işte o zaman şaşkınlık, hayranlık ve ezikliği bir arada yaşadım diyebilirim. Gördüğüm pek çok kütüphane bana gerçek bir kütüphanenin ne olduğunu ya da en azından ne olması gerektiğini anlatıyordu. Büyük bir ilgiyle hepsini teker teker inceledim. Dış mekânından iç düzenlemelere kadar her detaya dikkatlice baktım. Hepsinin ayrı bir çekiciliği ve büyüleyiciliği vardı. Bir alış- veriş merkezi görünümündeki bu yerler, her yaşta insanın akın ettiği, hareketli ve rengarenk ortamlardı. Kütüphane kullanıcıları ellerinde alışveriş sepetleri ile ilgilerini çeken her türlü kaynağı ödünç alabiliyorlardı. Toplam 50 adet materyalin ödünç alınabildiği kütüphanelerin ödünç verme servisleri önünde kuyruklar vardı. Böyle bir tablo karşısında şaşır kalmamak pek mümkün değildi. Sanki bir rüya gibiydi. Kütüphanelerin içinde kitabın dışında tablo, biblo gibi materyaller dahi ödünç verilebiliyordu. Biz kitabın yanı sıra daha dergileri kullanıcıyla buluşturma konusunda zorluklar yaşarken ve kütüphane denilince sadece kitap ve ders yapılan yer anlaşıldığı bir ortamda tabloların bile ödünç verildiğini görünce azmimizi artıran duygu seline kapılmak adeta kaçınılmaz olmuştu.

03-11 Haziran 2005 tarihleri arasında yaptığımız bu mesleki geziyi Goethe Institut International ile Library and Information International planlayıp finanse etmişti. Gezide bize rehberlik ve danışmanlık yapan Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi Sayın Hocam Prof. Dr. Bülent Yılmaz, Goethe Institut İstanbul Kütüphane Birimi Yöneticisi Ursula Wester ve Goethe Institut İzmir Kütüphane Birimi Yöneticisi Özen Sezer’e tekrar teşekkürlerimi sunuyorum. Çünkü onlar bende kütüphanecilik adına yeni fikirlerin oluşmasına sebep olan esin kaynaklarım oldular. Onlar benim kendimi değerlendirmemi ve öz eleştiri yapabilmemi sağlayarak bugün mesleki anlamda daha farklı, olumlu bir yapıya ve vizyona ulaşmama katkı sağladılar.

Gezi boyunca, Dresden, Chemnitz, Leipzig (Thüringen), Maiden@age (Gençlik kütüphanesi), Pieschen, Arnstadt, Gersthungen, Mitte, Berlin Luisenbad ve Berlin Merkez Eyalet Şehir Kütüphaneleri olmak üzere toplam 10 kütüphaneyi inceledik. İncelediğim kütüphanelerin hepsi tam anlamıyla hedef kitleye yönelmiş ve profesyonel anlamda kütüphanecilik hizmeti sunuyordu. Bina dışındaki bisiklet parkından bina içindeki ışık, aydınlatma, materyal çeşitliliğine kadar her şey düşünülmüş ve mükemmel bir şekilde işletiliyordu. Bina içi tasarımları o kadar zevkliydi ki, hiçbir kütüphanede –şu olmamış, yeri iyi değil veya renk uyumsuzluğu var diyebileceğim bir duruma rastlayamadım. Ya da en azından o zaman ki beğenime göre öyleydi. Örneğin, Dresden kütüphanesinde kitap raflarının tekerlekli olduğunu gördüm ve bu oldukça ilgimi çekti. Çünkü bizde bu tarz kitap raflarına rastlamak pek mümkün olmaz. Sebepini sordum. Yetkilisi şöyle bir açıklamada bulundu: “Biz bu kitaplarla dolu salonu aynı zamanda kültürel etkinlikler için de kullanıyoruz. Yani kitap rafları mobilize olduğu için bir etkinlik öncesi hemen bir kenara topluyoruz ve ortaya büyük salon çıkıyor. Bu salonda da toplantı, panel vs. düzenleniyor ve ne için kullanılacaksa ona göre düzenleyebiliyoruz. Toplantı amaçlı

ve yılda 10- 15 kez kullanım için ayrıca bir salona yatırım yapmaya gerek yok. O kadar zengin bir millet değiliz” demişti! Zengin değiliz! Peki, bizde yılda 3-5 kez kullanılan sabit, çakılı koltukları olan salonlara ne demeli diye düşünerek tam anlamıyla bir şaşkınlık yaşamıştım. Yaratıcı düşünce bu olsa gerek diye kendi kendime hayıflandım.

Aradan geçen 10 yıldan sonra yine yolumuz Almanya’ya düştü. AB Projesi kapsamında “Kültürlerarası Etkileşim” başlıklı bir projenin katılımcısı olarak 5-11 Mayıs 2015 tarihleri arasında Almanya’nın Kassel şehrinde bulundum. Vakit buldukça şehir kültürünün bir parçası olan kütüphane, müze ve tarihi yerleri ziyaret ederek mesleki bilgi dağarcığıma bir şeyler katmaya gayret ettim. Daha zevkli zaman geçirilebilecek mekânlar varken ben ve eşim Nuran müze, kütüphane izi takip etmekle meşgul olduk. Kassel’de kütüphaneyi bulmak pek kolay olmadı açıkçası. Kaldığım otelde “Halk Kütüphanesi “ nerede diye sorduğum resepsiyon görevlileri önce bir şaşkınlıkla birbirlerine baktılar. Bir iki kelime konuştular aralarında. Acaba yanlış bir şey mi sordum diye kendimden şüphe ettim önce. Almancam o kadar da iyi değil. Sonra telefonumda ki çeviri programına yazıp tekrar sordum. Kararsız bir şekilde bana bir şehir haritası üzerinde bir – iki adresi işaretlediler. Ertesi gün çıktık yola. Eğitimden sonra kültürel faaliyetlerle meşgul olabileceğimiz zamanımız vardı elbette. Haritayı rehberimize göstererek kütüphaneye gitmek istediğimi söyledim. Eğitim grubumuzdakilerin de birden ilgisini çekti kütüphane ziyareti. Birkaç kişiyle beraber adrese gittik. Karşımıza ne çıktı dersiniz? Kassel Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği Fakültesi Kütüphanesi! Kısmetimizde bu varmış deyip girdik içeri. Zemin katta konuşlanmış bir şube kütüphanesi. Şube kütüphanesi olduğu için hafife almayın, bizim ülkedeki bütün il halk kütüphanelerinden daha donanımlı ve hacimli. Koleksiyonu sadece kendi alanlarına ait. Diğer konulardaki kitap ve materyaller merkez kampüsteki ana kütüphanede bulunuyor. İçeri girdiğinizde gerçek bir kütüphaneye girdiğinizi hissettiriyor ortam. Pencere önleri tamamen tekli, çiftli çalışma masalarına ayrılmış. Işığı doğrudan içeri alıyor. Öyle bizdeki gibi rafı pat diye pencere önüne koymamışlar. Raflar daha çok salon veya odaların merkezinde, ortasında yoğunlaşmış. Etrafında dolaşım alanı bırakılmış. Bizde ise raflar duvarlara çepeçevre yayılır. Orta alan boş bırakılır. Almanların hemen hemen tüm kütüphanelerin de aynı mantıkta bir yerleşim söz konusu. Kütüphanede fotokopi makinasından, projeksiyonuna, pc’den kullanıcılar için ayrılmış kişisel dolaplarına kadar her şey var. Fotokopi makinasına bağlı bir cihazla banka kartı gibi bir kartla ücreti karşılığı kontör yükleyip fotokopi almanız mümkün. Başında bir görevli yok. Self Servis! Kartını okut fotokopini çek. İlgimi çeken şey burada bir araştırma kütüphanesi olmasına rağmen masa ve sandalyelerin azlığıydı. Bir odayı etüt odası gibi ayırmışlar. 4 masa ve 16 sandalye - hepsi bu. Buna pencere önlerine konmuş masa ve sandalyeleri de eklerseniz ortaya öyle abartılı bir şey çıkmıyor. Genel olarak bu kütüphaneyi pek beğenmediğimi söyleyebilirim. Çalışanlara kütüphaneci ve yönetici olduğumu söyleyerek tanıştım. Kendileri de kütüphaneciymiş. Hepsi İngilizceyi çok iyi konuşuyor. Görevli Kütüphaneci bir broşür üzerinde şehir içinde üniversiteye bağlı 9 adet kütüphane bulunduğunu söyledi.

Ertesi gün, şehir müzesinin yanında kendine has bir binası bulunan Mvrhard Sche Bibliothek Der Stadt Cassel Kütüphanesini ziyaret ettik. Tarihi bir bina. Eskiden kalma basmalı kilitle açılan ahşap bir kapısı var. Biz de olsa hemen hafife alınır ve dalga konusu olurdu sanırım. Ama tarihi dokusu içinde aykırı durmuyor. İçeri girdiğimizde suni ışık aydınlatmalı bir mekânın antresi bizi karşıladı. Ortada bir kütüphaneci. Rehberimiz kütüphaneyi incelemek istediğimizi söyledi . Gözlüğünün altından bakarak – çantaları dolaplara bıraksınlar- dedi. Emanet dolabı girişte. 2 (iki) Euro ile çalışıyor. 2 Euro bazılarımızı caydırıp geri püskürtse de biz içeri girdik elbette. Almanya’ya kadar gidip kütüphane kapısından dönmek olur mu? Neyse, bu kütüphanede yazma ve nadir eserler de bulunuyormuş. Taban döşemesi parke. Bastıkça gıcırıyor. Bir bölümde yazma eserleri, tabloları sergiledikleri bir alan oluşturmuşlar. Camekanlar içinde. Hemen aklıma bizdeki Yazma eserler kütüphaneleri geldi. Demek Almanlar bunu düşünememişlerdi. Hayret! Kütüphane ışık ve aydınlatma konusunda yetersiz. Yönlendirme levhaları son derece basit ve kötü. A4 kağıtları ile yönlendirmeler yapılmış kimi yerlerde. Kimisinin bantları kopmuş, kıvrılmış. Baştan savma geldi bana. Sıkışık bir alan. Belki tarihi bir binaya konuşlanmaktan gelen sıkıntılar bunlar. Zira, kütüphaneler yaşayan mekanlardır. Sürekli koleksiyonu arttığı için serbest dolaşım alanı pek kalmamış. Daha önceki Alman kütüphane ziyaretlerinde edindiğim bir bilgiyi de burada size aktarmak istiyorum. Aynı şeyi bu kütüphanede de gördüm çünkü. Almanlar, koleksiyonlarından ayırdıkları veya bağış gelen eserleri satışa sunuyorlar. Satışa çıkardıkları kitapların fiyatları 1 ile 2 Euro arasında değişiyor.

Kassel’de otel görevlisinden bizim AB Proje ortağı koordinatörüne kadar bu şehirde yaşayan insanların “Halk Kütüphanesi” ni bilememeleri ve yerini tarif edememeleri biraz garip geldi bana. Bunun nedenini sonradan anladım. Şehirde dolaşırken nihayet tesadüfen “Stadt Bibliothek” e rastladım. Bir Cumartesi günüydü ve saat 13:10’du. Lakin kütüphane saat 13.00 da kapanmıştı. Üstelik öğleden önce saat 10:00’da açılıyordu. Ana giriş kapısı kapalıydı, yan kapılardan birileri çıkıyordu. Sanırım görevli ya da kütüphaneciydiler. Bir iki

kez dolaşıp görebilir miyiz diyecek oldum ama karşı bakışlardan elektrik alamadım. Dört katlı enine uzun bir bina. Kütüphane sadece iki katını kullanıyormuş. Dışarıdan bakıldığında pek bir cazibesi, albenisi yok. Camlar kirli. Giriş alanı (antre) görülebiliyor. Giriş alanında boş bir raf görünüyor. Sonradan anladım ki bizdeki “Halk Kütüphanesi” nin Almanya’daki karşılığı “Stadt Bibliothek = Şehir kütüphanesi” imiş. Halk Kütüphanesi nerede acaba diye sorduğum da insanların şaşkın şakın bakması da bundanmış. Onlarda Halk Kütüphanesi diye bir şey yok. Sorduğum sorunun sadece “Kütüphane” kısmını anlayabildikleri için beni üniversite kütüphanelerine yönlendirmelerinin sebebi de buymuş. Burada müzeler, kütüphaneler bizdeki gibi sabah sekiz akşam beş saatlerinde açık değil. Haftanın belirli günleri de kapalı. Mesela, Cumartesi herkesin tatil günü, yararlanan sayısı artsın diye bizde kütüphane, müze açık tutulur. Oysa burada Müzeler Cumartesi günü kapalıydı. Şehir kütüphanesi ise sabah 10:00 ile öğleden sonra 13:00’ e kadar açık. Hafta içi Kütüphanede mesai 11:00’de başlayıp 18:00’de bitiyor. Bu kadar yüksek kültüre sahip bir toplumda kültürel kuruluşlar çalışma saatlerini ve günlerini mevcut ihtiyaçlara göre düzenlemişler. Türk tipi çalışma sistemine göre hemen yadırgadım tabi. Biz de öğlen kütüphaneyi kapatsanız kimse gelmese bile şikayet konusu olur. Hatta zaman zaman pazar günü kütüphane niye açık değil diyen tiplerin sorularıyla dahi karşılayabiliyoruz. Açık olduğu günler gelinmez, ama kapalı günler ilgilerini çeker bazılarının. Mesai günleri ve saatleri konusunda biz mi yoksa bu Almanlar mı doğru yolda tartışmak lazım. Almanya’ya 2005 de yaptığım eğitim gezisinde de garipsediğim bir olay olmuştu. Ben giderken ceket, kravat vs. aldım gittim. Almanya’ya gittiğimde bir de ne göreyim. Resmi devlet dairesi olan Alman Kütüphaneleri’nde kıyafet festivali vardı. Çalışanlar sakallı, serbest kıyafetli ve oldukça rahat tavırlıydı. Ben getirdiğim kravata mı, o kadar taşıdığım cekete mi yanayım bilemedim. Demek kurallar verimi her zaman artırmıyor. İnsanın kimyasına uygun olmayan konularda diretmemek lazım. Bu dayatma konuları mesai saatleri, günleri ve kıyafet de olabiliyor.

Bir Türk Pastanesi’nde Karadeniz Çayı içerken kasada biriyle tanıştık. Kendisi Türk ve adı Emin’di. Siparişten sonra aynı ortamda bulunan soydaşlarımız hoş geldiniz, ne yaptınız

gibi sorularla bizi mülakata aldıkları esnada bir konuşmada, kasada duran ve adı Emin olan arkadaşın Kassel Üniversitesi'nde Öğretim Görevlisi olduğunu söylediklerinde yine şoka girdim. Üniversitede hoca ve boş zamanlarda kasada duruyor. Ters giden bir şeyler var ama bu terslik biz de mi yoksa batı kültürünün yetiştirdiği insanlarda mı? Zor bir soru ve cevabı gece ile gündüz gibi farklılıklar içeren subjektiflik içeriyor.

Emin hocaya Kassel Stadt Bibliothek'e gittik ama kapalıydı- , nasıl bir yer diye sorduk. Baş parmağını Romalı Konsüller gibi baş aşağı çevirerek bize bir şey ima etmeye çalıştı. Kassel Stadt Bibliothek hakkında anlamamız gerekeni anlamıştık. Dış görünümü de zaten bir fikir veriyordu . Bir de internetten görelim dedik bu kütüphaneyi. Arkadaş, sanki adamların fotoğraf makinası yok! Web sayfalarında kütüphaneye ilgili tek bir fotoğraf yok. Nasıl bir halkla iletişim anlayamadım. Ama Emin hoca Kassel Üniversitesinin Merkez Kütüphanesinin güzel olduğunu söyledi. Fakat bizim görme şansımız olmadı. Biz Emin hocanın yalancısıyız.

Kassel şehri son derece sakin, düzenli ve insanları da bir o kadar sakin. Kızgın, bağırان, sinirleri gergin tabiri caizse “atarlı” insanlar yok burada. Topluca sinirlerini aldirmişlar sanki. Her sabah burada “günaydın” , “merhaba” , akşamları da “iyi akşamlar” dileklerini karşıdakini tanısanız da tanımasanız da duymaya alışmalısınız. Trafikte bir ahenk bir düzen, imrendim. Korna sesi yok. Yayalara müthiş bir saygı ve özen var. Karşıdan karşıya geçerken sürücüler büyük bir nezaketle size “gülümseyerek” yol veriyor. Üstünüze araç süren yok. Şehrin hemen 300-500 metre yanında göz alabildiğine orman var. Kasselliler buraya yürüyüş, spor amaçlı gidiyorlar. Biz de gittik. Şehrin içinde bir orman nasıl böyle korunabilir, nasıl bu kadar temiz olur kafamda sorular uçuştı. Etrafta hiç çöp, atık yok. Piknik yapıp çimenleri yakan yok. Muhtelif içecek şişesi, kağıt ve katı atık yok. Her yer yemyeşil. Burası köy mü şehir mi karar veremedim. Almanların kılık kıyafet ve çalışma saatlerindeki farklılığı burada da hissedebiliyorsunuz. AB Projemizin konusu “Kültürlerarası Etkileşim” idi. Kendi adıma ben yeterince etkilendim. Her şey dışardan görüldüğü gibi değil. Kağıt üzerinde sosyal, kültürel yaşam düzenlemek akıllara zarar bir şey. İnsan doğasına ve ergonomisine uygun pratik bir yapıya kavuşmamız gerekiyor. 10 yıl önceki yurt dışı kütüphanelerine olan hayranlığımın azalmış olmasına sevindim. Zira, aradan geçen bu süre zarfında bizim de beğeni ve ilgi düzeyimiz artmış, kütüphanelerimizde güzel gelişmeler olmuş. Önemli olan da bu bana göre. Her güzel örnekten bir damla alıp kendi alanımıza uygulayabildiğimizde bu gezilerin yararı daha da fazla ortaya çıkacaktır. Bu sene başka ülkelerin kültürel kuruluşlarını gezip incelemek için proje hazırlığına girmek, başka kültürleri tanımak bilgi dağarcığımızı genişletmek için gayretlerimiz sürecek. Her şey daha güzel daha verimli hale gelecek olan “Halk Kütüphaneleri” için.

